

הלכות קריאת שמע

נח הלכות קריאת שמע וברכותיה וכו' י"א מעיפים:

א קריאת שמע שחרית וערבית היא מן התורה^א שנאמר^ב בשכבך ובקומך.

יש אומרים^ג שפרשה ראשונה בלבד היא מן התורה ומה שנאמר בפרשה שנייה^ד ובשכבך ובקומך בדברי תורה הכתוב מדבר^ה ויש אומרים^ו שגם פרשה ב' היא מן התורה ויש אומרים^ז שפסוק ראשון בלבד שהוא שמע ישראל הוא מן התורה ומה שנאמר^ח ודברת עם כו' ובשכבך ובקומך הוא מוסב על פסוק ראשון בלבד^ט אבל פרשת ציצית שהקטנה משום זכרת יציאת מצרים^י לדברי הכל היא מדברי סופרים כשמוכרז יציאת מצרים בפני עצמו^{יא} כמ"ש בסו"ת^{יב} (ובעל נפש יחמיר לעצמו בשל תורה בכל מה שנוגע למעשה בחילוקי סברות אלו^{יג} כמו שיתבאר לפנינו):

ב (זמן קריאת שמע של שחרית) מן התורה^{יד} הוא משעלה עמוד השחר שאז מקצת בני אדם^{טו} רגילים לקום ממתנם ואע"פ שהם מועטים^{טז} הרי אמרה תורה ובקומך^{יז} לשון יחיד^{יח} לומר שהולכין אף אחר המיעוט אבל הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו מן התורה שאף שמקצת בני אדם קמים גם כן קודם עלות השחר מקרה הוא^{יט} ואין הולכין אחריו.

וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם^כ לקום ממתנם הדיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את הכיורו ברחוק ד' אמות ויכירו^{כא} והוא שרגיל עמו קצת שאם רגיל עמו הרבה יכירו אפילו מרחוק הרבה ואם אינו רגיל עמו כלל לא יכירו אפילו בקרוב אלא כמו אכסניא שרגיל לבא לקץ עתים^{כב}:

ג ונמשך זמנה^{כג} עד סוף^{כד} ג' שעות מעלות השחר^{כה} שהוא תחלת זמנה מן התורה לפי

טו ברכות ה, ב.
טז רמב"ן במלהמת ריש פרק קמא הברכות.
יז דברים ו, ג. וברכות י, ב. וראה גם לקמן רמ"א סג.
יח רמב"ן שם. ח"א ס"ק ו.
יט תשביא שם.
כ רמב"ן במלהמת שם. תשביא שם. וראה גם לקמן ס"ד.
 וראה הע"ב (ירוש"ל) ה, ב.
כא אביי כאהרים בברכות ט, ב לפי הרב רבינו יונה בברכות שם ר"ה תניא. מור וש"ע סוף א. וראה גם לעיל ס"א ל ס"א. ועיי' הל' צמח צדק ג, א שלפי דעת הרשב"א דלאו שיעור א' הוא עם משכיר בין תחלת לבין סוף הלעיל ס"א י"ח. זמן זה הוא לפני משכיר בין תחלת כלו. ועיי' לקמן ס"ג. ובספורי סוף הל' ציצית הביא ר"א שהם זמן אחד וש"ל. ועיי' הע"ב (ירוש"ל) ה, כא.
כב ירושלמי פ"א דברכות הלכה ב (הובא בתוס') ברכות מ, ב. ב ר"ה אחרים. רא"ש פ"ק דברכות ס"א (י). מור וש"ע שם.
כג חשנה שם. מור וש"ע סוף א.
כד רמב"ם הל' קיש פ"א ד"א. הל"מ שם אות. מור וש"ע שם. וראה הל' צמח צדק (ג, ב) על המשנה.
כה ח"א ס"ק א. ועיי' לקמן ריש סי' פפ לנבי זמן תפלה. אבל בספורי ר"ה זמן קיש פסק של שעות זמן מנין

א ר' אלעזר ברכות כא, א.
ב דברים ו, ג.
ג רש"י ברכות ב, א ר"ה עד סוף. הרב רבינו יונה ברכות מו, א ר"ה לזמנא. וראה גם לעיל סי' מו ס"ב. לקמן סי' ס ס"ה. רמ"א מו, סי' קכה סמ"ב.
ד דברים יא, יט.
ה מנחת כהן מבוא המשמש מאמר שני פ"ג ר"ה הרעת השנית. ע"י ברכות יג, ב. שם סא, א.
ו רמב"ם פ"א מנח"ל קיש ה"א"ב. תוס' ברכות ב, א ר"ה מאמת. מנחת כהן שם ר"ה הרעת השלישית. וראה גם פרי הרש"י סי' סו.
ז תשביא בשו"ת ח"א סי' שס ובחי' לברכות כא, א. ב"י בסוף סי' סג. ח"א ריש סי' סו.
ח דברים ג, ג.
ט מנחת כהן שם ר"ה השנית.
י ברכות יב, ב.
יא מנחת כהן שם ר"ה ונ"ל. מ"א סוף סי' סו. פרי הרש"י שם.
יב מעיף א.
יג עיי' הע"ב (ירוש"ל) ה, יח.
יד תשביא ברכות ב"ק ט ר"ה הכי גרסין לעולם ליליא הוא. וראה גם לקמן ס"ו.

הלכות קריאת שמע נה

שיש קצת בני אדם שרגילים לקום ממטתם בסוף ג' שעות¹³ על היום כגון בני מלכים וכיוצא בהם¹⁴.

ושעות אלו¹⁵ הם זמנות שכל יום בין ארוך בין קצר נחלק ל"ב שעות ונמצא לעולם רביעי היום הוא זמן קריאת שמע בין ביום ארוך בין ביום קצר ולכן צריך ליהדר¹⁶ כימות החורף למחר לקרוא קריאת שמע מאחר שהיום קצר ורביעי היום קצר הוא:

ד' ומצוה מן המוכרח¹⁷ שלא לקרותה מיד שהאיר היום כשיעור שנתבאר¹⁸ אלא כוונתיקין¹⁹ שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הגין החמה כדי שסיימו קריאת שמע וברכותיה דהיינו גאל ישראל²⁰ עם הגין החמה שאו הוא זמן תפלה לבתחלה כמו שיתבאר בסימן פ"ט²¹ ויתפללו מיד כדי לסמוך גאולה לתפלה²² ומי שיוכל לבוין ולעשות כן שברו מרובה מאד²³ ומובטח לו שהוא בן עולם הבא²⁴.

(ומי שאינו יכול לבוין לעשות כן אין להקדים לקרות קריאת שמע ולהתפלל קודם הגין החמה אלא אחר הגין החמה מפני שזמן התפלה לבתחלה הוא אחר הגין החמה וזמן קריאת שמע נמשך עד רביעי היום לבתחלה שהוונתיקין שהיו מקדימין לקרות קודם גין החמה מעט לא היו מקדימין משום חובת קריאת שמע²⁵ אלא כדי לבוין להתפלל בדמדומי חמה²⁶ דהיינו בתחלת יציאתה כמו שיתבאר בסימן פ"ט²⁷.)

ויש אומרים²⁸ שגם משום חובת קריאת שמע היו מקדימין לקרותה קודם גין החמה לפי שלבתחלה יש לקרותה בשעה שהוא שעת קימה לרוב בני אדם כמו שנתבאר²⁹ ועד גין החמה קמים רוב בני אדם שאין ישנים אחר גין החמה אלא בני מלכים וכיוצא בהם³⁰ לפיכך מי שאינו יכול לבוין לעשות כוונתיקין³¹ אי אפשר לו לסמוך גאולה לתפלה לבתחלה אלא א"כ יוכל לבוין שיקרא לפחות פירשה ראשונה קודם גין החמה וודאי ויתפלל אחר גין החמה וודאי א"ע³² שלא יתפלל בדמדומי חמה³³ ואם גם זה לא יוכל לבוין יקרא קריאת שמע וברכותיה קודם גין החמה לבתחלה ויתפלל אחר הגין החמה ולא יסמוך גאולה לתפלה³⁴.

לג הרב רבינו יונה שם ר"ה תניא ור"ה וכתב לכות ס"א.
לד סעף א.
לה כדלקמן ס' קיא וס"ג.
לו גמרא שם. מור ושולע ס"א. וראה תוס' שם ר"ה כל המסמך.
לז טור (עפ"י ר' יוחנן ברכות ג' א.) לכות ס"א.
לח דשב"א שם ר"ה וילענין פסקי תוס' יומא ג' ב ר"ה אמר אביי רא"ש ברכות שם.
לט ברכות כמ' ב. וראה תוס' יומא שם.
מ סעף א וש"ג.
מא דמבין במלחמות שם. הרב רבינו יונה שם. וראה גם הל' ת"ת פ"ד ק"יא סק"ב ח' צמצ צדק ד' א ר"ה ואם (דא).
מב לעיל ס"ב.
מג כדלעיל ס"ג.
מד ר"ף ברכות שם.
מה הרב רבינו יונה שם ר"ה וכתב הר"ף בפיתח דברי הר"ף.
מו ראה רבינו יונה ורמב"ן שם.

החמה. ולענין סוף זמן המצו בערב פסח ע"י לקמן ס' תמג ס"ד. ועי' ח' צמצ צדק ג' ג ר"ה כתב. אנ"ק ח"י ע' רער. וראה הענין בשפא ע' 38. המנינים בהלכה ע' קב דע"ן 23.
נו פ' המשניות לרמב"ם פ"א דברכות מ"ד. וראה ב"ה פ"י ח"ש ס"א ר"ה ע"ד סוף.
נז הרב רבינו יונה שם ר"ה ר' יהושע אומר. אלה רבה סוף ב.
נח רמב"ם פ"ג המשניות שם. פ"י ח"ש סוף ס"א. וראה גם לקמן ס' פס ס"א. ס' רסא ס"ה. ס' תמג שם. הל' נדה ס' קפד ק"יא סק"ג.
נט זוהר"י אבותב. ב"י. ס"ז ס"ק א. וראה סדור ר"ה זמן ק"ש.
ל תוס' ברכות פ' ב ר"ה ק"ש. רא"ש בברכות פ"א ס' י רמב"ן במלחמות שם. מור ושולע ס' נח ס"א. וראה רמב"ם הלכות ק"ש פ"א ה"א. רבינו משה ס"ק א. צדור החיים הדרך הראשון משפא א ס' ח. ועי' הע"כ (ירושל') ת' כג.
לא הרב רבינו יונה פ' ב ר"ה תניא. הובא בב"י ר"ה ומ"ש ומצוה.
לב ברייתא שם.

הלכות קריאת שמע נח

והעיקר¹⁰⁰ כסברא הראשונה ואעפ"כ נכון לחוש¹⁰¹ לסברא האחרונה ולקרא לפחות פרשה ראשונה קודם נין החמה אף על פי שעדיין לא לבש ציצית ותפילין¹⁰² ואחר נין החמה יקראה כולה עם ברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה):

ד) אם לא קרא אותה קודם נין החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל¹⁰³ אם יש לו ציצית ותפילין¹⁰⁴ (וציבור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה¹⁰⁵):

ז) מי שהוא אנוס כגון שהיה משכים לצאת לדרך מיד שעלה עמוד השחר¹⁰⁶ למקום גדרוי היה ולסמים שיצטרך ללכת במהרה ולא יוכל לעמוד על מקום אחד כשיגיע זמן קריאת שמע ולא לכיין בקריאתה¹⁰⁷ אפילו בפסוק ראשון בלבד¹⁰⁸ או שבני השיירא הולכים במהרה ולא ימתנו כלל בדרך¹⁰⁹ כשיגיע זמן קריאת שמע שתובל לעמוד ולכיין יכול לקרותה בביתו מיד שעלה עמוד השחר ויסמוך גאולה לתפלה ויתפלל¹¹⁰ כמו"ש בסוף סימן פ"ט¹¹¹ לפי שבמקום אנוס העמידו על דברי תורה שמשעלה עמוד השחר זמנה הוא¹¹² ויש מי שאומר¹¹³ שהוא הדין כשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרכיב בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל יכולים לקרות קריאת שמע משעלה עמוד השחר. מ"ג אין להקדים לומר ויצר אור כל כך בהשכמה עד שיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן¹¹⁴:

ז) אבל מי שמשכים לצאת בדרך שלא במקום גדרוי היה ולסמים וגם אין בני השיירא נחפזים כל כך בדרך בענין שיוכל לעמוד ולכיין¹¹⁵ אפילו בפסוק ראשון בלבד¹¹⁶ כשיגיע זמן קריאת שמע לא יקרא בביתו ואעפ"י שעלה עמוד השחר אלא בדרך כשיגיע זמן קריאת שמע (והיאך ינהג עם התפלה יתבאר בסוף סימן פ"ט¹¹⁷):

ח) אם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא¹¹⁸ שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין¹¹⁹.

ואם קרא בלא ברכותיה יחזור לקרותה בזמנה בברכותיה¹²⁰ שאף שכבר יצא ידי חובת קריאת שמע לא הפסיד ברכותיה כמו שנתבאר בסיומן ס'ט¹²¹:

ט) מי שהיה אנוס ולא קרא ק"ש ערבית כלילה שהוא קוראה אחר שעלה עמוד השחר

נז הדב רבינו יונה ברכות (ב, ד) ד"ה א גנוי. ש"ע שם. נ"ט. א"ל רבה סי' נח ס"ק ו. ועי' התוליד סק"גיה.

נט סעף מ.

נו כדלעיל ס"ב.

סא ס"ף חשנה פ"א מהל' ק"ש ה"ב בשם רבינו מנח. ת"א ס"ק ג.

סב ברכות יב, רע"א. רע"ז בבלחמות' ה' רש פ"ק דברכות (הובא במ"א ס"ק ז). רשב"א מ, א ד"ה ולענין פסק. מ"א ס"ק ה. וראה לעיל ס"ב וש"נ. וראה לקמן סי' נ"ג סוף סי' א"א שיוכל לאמרה אחר תפלה י"ח.

סג ברייתא ברכות ל, א. רשב"א ברכות מ, א ד"ה ולענין פסק. הרב רבינו יונה ברכות (ב, ד) ד"ה א גנוי. ש"ע ס"ג.

סד ת"א סוף סי' ע"ט.

סה סעף מ.

סו ד"ף שם. ת"א סוף פ"א מהל' ק"ש ה"ב. מור וש"ע ס"ד. וראה התוליד ס"ק ו.

סז ת"א שם. ועי' דודי נטשה ס"ק ג.

סט סעף כ. ועי' הע"ב (יהו"ט) ח, לו.

מז כן חשנה בב"י והאחרונים. עי' ת"א ס"ק ג וד"ש סי' נ"ט.

מח ב"י סוף סי' מו.

מט ת"א רבנו יונה שם (אף נ"ב). ואף נ"ב. ובה חלקו לעיל בסעף (מ"ב). וראה לקמן סי' מו ס"א וש"נ. וראה ח' צמח צדק ד, א שהרכיב ענין זה כהמשנה ברכות כב, ב י"ד לשבולת כ"א.

נ ראה לקמן סי' ס ס"ב וש"נ.

נא הרב רבינו יונה שם ד"ה ומצינו. ש"ע ס"ב.

נב עולות חנוך ס"ק א. א"ה רבה ס"ק ה. ועי' לעיל סי' ח ס"א. סי' כה ס"א. לקמן סי' מו ס"א.

נג כדלעיל סי' מו ס"ט וש"נ.

נד ד"ף ברכות (ב, ב). ת"א סוף פ"א מהלכות קריאת שמע ה"ב. חב"ת ברכות ח, ב. מור וש"ע ס"ג. וראה לקמן ס"ט.

נה ודבריה שם, מ, א ד"ה ולענין פסק. ש"ע ולבש ס"ג. וראה לקמן סי' ס ס"ה. סי' מו ס"ד.

נו לבוש שם (וד"ש ת"א ס"ק ד צ"ע ע"י סוף סי' ע"ט ס"ח בהגהת הרמ"א). ולקמן שם ס"ט.

הלכות קריאת שמע נה

כמ"ש בס"י רל"ה^ט והוא משכום ג"כ לצאת לדרך למקום גרודי היה ולסמים בענין שיוכל לקרוא קריאת שמע של שחרית מיד שעלה עמוד השחר^{קכ} אי אפשר לקרא ק"ש ב' פעמים אחת בשביל לילה ואחת בשביל יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה א"א להוור ולעשותה ויום^{קכב} (א) אלא יקרא בשביל ק"ש של לילה^{קכג} שזמנה עובר שאחר נין החמה אי אפשר לקרותה כלל כמו שיתבאר שם ושל שחרית ימתין אולי יזדמן לו לקרותה בזמנה כהלכתה^{קכד}:

י אע"פ שזמנה נמשך עד סוף שעה ג'^{קכה} אם עברה שעה ג' ולא קראה בקראתה^{קכז} כל שעה ד'^{קכז} שהוא שלישי היום כדון תפלת השחר שהיא עד שלישי היום^{קכח} ואין לו שכן על קריאתה אלא כקורא בתורה^{קכט} אבל לא כמו שקוראה בזמנה^{קל} שאו שכרו גדול מהעוסק בתורה^{קלא} כל היום אפילו שלא בשעת קריאת שמע ותפלה^{קלב} וישא שוכרו גדול ד' ולא קראה שוב אינו יכול לקרותה עם ברכותיה^{קלג} אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום^{קלד} וצוב שקוראנה^{קלה} כדי לקבל עליו עול מלכות שמים^{קלו} (ויש אומרים^{קלז} שיוכל לקרותה כל היום בברכותיה^{קלח} והעיקר כסברא הראשונה^{קלח}):

יא אם לא קראה ביום יש אומרים^{קלז} שיש לה תשלומין בערבית שיקרא תחלה של ערבית ואח"כ של שחרית^{קלח} וכן אם לא קרא קריאת שמע של ערבית יש לה תשלומין בשחרית כמו בתפלה שאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים^{קלח} ויש אומרים^{קלח} שאינה דומה לתפלה שהיא בקשת רחמים ויכול לבקש בכל עת ובכל שעה^{קלח} אבל קריאת שמע תלה הכתוב זו בזמן שכיבה וזו בזמן קימה ואיך יקרא של שכיבה בזמן קימה או של קימה בזמן שכיבה^{קלח} ועל זה נאמר^{קלח} מעוות לא יוכל לתקן כו' (וכן עיקר^{קלח}).

קונטרס אחרון

(א) אלא יקרא בשביל ק"ש של לילה כו'. כ"כ הטור ברמזים^{קכ} ומש"ש אחר נין החמה צ"ע^{קכ} דא"כ בלא החזיק בדרך נמי משכחה לה דיוק:

- ע** סימן זה בשו"ת לא הגיע לידנו, ועי' שו"ע שם ס"ד.
  - עא** ברע"ל ס"ז.
  - עב** רא"ש פ"ק דברכות ס' ז. שו"ע ס"ה.
  - עג** נתיי בקונטרס אחרון. טור ברמזים פרק קמא דברכות ס' ז.
  - עד** כ"י. לבוש ס"ה. ועי' חקרי הלכות ח"ו י"ג, א. הע"ב (ירושל' ה, טו).
  - עה** ברע"ל ס"ז.
  - עו** ברייתא ברכות ז, ב. מור וש"ע סעף ו.
  - עז** רבינו האי הובא ברא"ש פ"ק דברכות מ"ג ס' י וברשב"א ברכות ז, ב ד"ה הקרא.
  - עח** ברע"ל ס' ז פ"א רשב"א ורא"ש שם בשם הר"י בן גיאת.
  - עט** משנה שם ז, א. רא"ש י, ב ד"ה הקרא. רמב"ם פ"א מהל' ק"ש ח"ג.
  - פ** מור וש"ע שם.
  - פא** ד' חזו שם ז, ב.
  - פב** ע' חסופות שם ד"ה גדול.
  - פג** ורא"ש ורשב"א שם לדעת רב האי. מור וש"ע שם.
  - פד** ועי' חקרי הלכות ח"פ מד, ב.
  - פד** לבוש שם.
  - פה** ממשמעות השורש שם. וראה תהליך ס"ק ז. הע"ב (ירושל' ה, טז).
  - פו** ברע"ל ס' ז ס"ה.
- מז** רמב"ם הלכות ק"ש פ"א ה"ג, וכסף משנה שם בשם רבינו מנחם, והשב"א שם בשם התוס' שנתפסק, ובתשומות המיוחדות להרמב"ן ס' קצב (לענין ברכות ק"ש של ערבית קדם זמנה). פ"ה ס"ג.
- מח** ע' ח"י צמח צדק ג, ג ד"ה לא.
- מט** שריע שם.
- צ** השלמה ומאורות ברכות כו, א בש"ר אשר כ"ר משולם מלולוי. המנחם שם בשם ר"ח. אריות חיים הלכות ק"ש ס' כו. כל בו ס' י בשם רבינו חיים. שו"ע ס"ז.
- צא** ח"א שם ס"ק ה.
- צב** ברע"ל ס' קא וש"ג. וראה שם ס"ד.
- צג** השלמה ומאורות שם. המנחם שם. אריות חיים וכל בו שם.
- צד** ברכות כו, א. השלמה ומאורות שם. לבוש ס"י קח ס"ב. פ"ה ס"ז. וראה גם ברע"ל ס' זג ס"ד וש"ג.
- צה** לבוש ס"ז וס"י קח שם.
- צו** קדולת א, טו. ברכות שם.
- צז** לבוש ס' קח שם. וז"ל בגמרא דף כו, א לפי הסי' (ולדמקטא דא קדמתי כברייתא בגל דמשמע מעת לא, משום תפלה הוא הקאמר הכ, אבל לק"ש הוא הדין למעק – השלמה ומאורות שם) וגם בדברי סופרים (ראה פ"ה שם) תקן אחר החוקי שאצ"ל.
- צח** פרק קמא דברכות ס' ז.
- צט** ראה מנחת כהן מבוא השמש מאמר שני פ"ד הובא באלה רבה ס"ק ז. וראה הע"ב (ירושל' ה, טז).

הלכות קריאת שמע נח"מ

ובל זה בקריאת שמע בלכרה אבל כרבותיה לדברי הכל אי אפשר לאמון אלא בזמנ^ק (כי היאך יאמר יוצר אור ערב ואלו דבריו מעריב ערבים בבקר^ק וכרבות האחרונות הן סמוכות לראשונות^ק):

נמ דין ברכה ראשונה ביוצר וכו' סעיפים:

א שבע ברכות תקנו החכמים לקריאת שמע בשחר שמים לפני ואחת לאחריו ובערב שמים לפני ושמים לאחריה^ק וסמכו אות^ב על פסוק: שבע ביום הללתיך וגו'.

ברכה ראשונה פותחת בברוך^ד בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך^ה ותקנו להזכיר מדת לילה ביום^ו להוציא מלב המינים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חשך^ו והזמנת בברוך בא"י יוצר המאורות^ו.

ואם מעה ואמר בא"י אמ"ה אשר דברו מעריב ערבים ונוכר מיד ואמר יוצר אור עד סיום הברכה^ז ותתם ביוצר המאורות יצא^ז אבל אם אמר אשר דברו מעריב ערבים ולא אמר (מיד)^ח יוצר אור אע"פ שהתם ביוצר המאורות לא יצא שהרי כל פתיחת הברכה לא היתה כתיקונה^ט (שלא בורך כלל על יצירת האור משא"כ כשנוכר מיד ואמר יוצר אור תיקן מעותו ובורך על יצירת האור) ואם אמר בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך אשר דברו מעריב ערבים בחכמה פותח כו'^י אפילו עד סיום הברכה ותתם ביוצר המאורות יצא שבינו שפתיחת הברכה והתימתה כתיקונה אע"פ שבאמצע שינה ממטבע שטבעו חכמים יצא בדיעבד^י אבל אם התם המעריב ערבים^י אע"פ שפתח ביוצר אור בלבד^י ואמר כל הברכה כתיקונה^י עד התימתה^י לא יצא שכל הברכה^י צריכה להיות פתיחתה והתימתה כתיקונה אפילו בדיעבד^י.

וכל מקום שלא יצא אם לא נזכר שמעך עד שנמר ארבה רבה או ארבת עולם^כ לא יפסק לחזור ליוצר אור בינה לקריאת שמע אלא יאמר יוצר אור אחר תפלת י"ח^כ ואע"פ שמקדים קריאת שמע לברכת יוצר שתקנו לפניו אין זה מעכב בדיעבד^כ כמו שיתבאר בס' ס' כ"ג:

יא ראה ב"ח. פרישה סוף ס"ק ג. מ"ט ועינים. הקרי
הלכות ח"ו כ. ב. הע"ב (יות"ו) ח. נג.
יב פירוש הא' בב"י ברע"ת המור. דרכי משה. שו"ע שם.
יג מור ושול"ע שם.
יד ט"ז סוף ס"ק א. והרינו אף למכתלה צ"ל מעין התימה
סמוך לחתימה, כדלקמן ס"ו וש"י. וראה גם לקמן ס' ס'
מו ס"ב. ס' ס' ס"א. ס' קד ס"ח. ס' קפו ס"ג. ס' קפו
ס"ד. ס' קפה ס"ה. מלבד התיבות שפרשו החכמים, כדלקמן
ס' ס' ס"ב וש"ג. וראה גם לקמן ס' קד ס"ב. ס' תפו
ס"א וס"ג. ועו' ס' קט ס"א. ואם שינה בפתיחת ברכה
הסמוכה להברכה שאינה פותחת בברוך ראה לקמן ס' קד
סוף ס"ח.
טו גמרא שם. מור ושול"ע שם.
טז דמ"א סוף ב.
יז ט"ז שם.
יח אוצ"ל: ברכה.
יט עו' דרכי משה.
כ כדלקמן ס' ס' ס"א וש"ג.
כא ראה גם לעיל ס' נח סוף ס"ו.
כב דמ"א ס"ק א.
כג סוף ב.

ק שו"ע ס' י' ונהיה את נד הובא בב"י ס' קח. פרי
חדש סוף ז.
קא ראה המכתם שם. ארזות חיים שם.
קב כדלקמן ס' נ' ס"א. לקמן ס' ס' ס' וכו' תהליך
סוף. הע"ב (יות"ו) ח. נא"ג.
סימן נט
א חזונו ברכות יא. א. רמב"ם פ"א מהל' ק"ש ה"ה. מור
רס"י נה.
ב ויהשקו ברכות פ"א ה"ה. הש"י ברכות יא. א ה"ה
בשחר. טור שם ורס"י רלו. ש"י ש"ז ס"ק א.
ג תהלים קי"ג. קסד. וראה גם לקמן רס"י נה.
ד רמב"ם שם ה"ו. וראה לעיל ס' ז ס"ו וש"ג. לקמן רס"י
ס.
ה ברכות יא. ב. מור ושול"ע ס"א.
ו רבא שם.
ז הרב רבינו יונה שם ה"ה מרת בשם רבי אליהו הצרפתי.
שו"ע שם.
ח גמרא שם יב. א. מור. לבוש ס"א.
ט ראה הע"ב (יות"ו) ח. נה.
י ברייתא שם לפי הרא"ש ברכות פ"א ס' ד. מור ושול"ע
ס"ב.